

A mulató régi Pest.

Iria Váradi Antal ír.

A régi Pestről szólván, mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy a száz, meg az ötven év előtti városról beszélék. A száz év előtti Pest határai a mai Kálvin-tér, akkor szénapiacznak hívták, a Kossuth Lajos-utca vége, akkor hatvani kapu, mely a régi Szent Péter-utca végén épült. Észak felé a Gizella-tér, melyet később Német Színház-térnek neveztek, mert ott épült rengeteg költséggel a kétezzer ember befogadására alkalmas német színház.

A mai Belváros tehát a régi Pest magva. Ennek a szállói és vendéglői már teljesen feledésbe mentek. Csak a Magyar Király áll még, ugyanott és ugyanugy, a mint száz esztendő előtt állott, mikor egy kicsit bohém-tanya is volt, mert a székesfehérvári színészek, mikor 1819-ben feljöttek Pestre és a német színházban játszottak, előadás után odamentek vacsorálni, a mint azt Szilágyi Pál részletesen le is írja. Ott vacsorált a színészekkel Kisfaludy Károly s ott hallotta Szilágyi remek füttyét, s megígérte, hogy egyik legközelebbi darabjában fütty-szólót ír neki. Meg is írta a Pártütők-et, a melynek kertjében jelenetében Szilágyi, mint a kántor fia, éjjeli zenét ad a földesur lányainak. Ez alkalommal füttyölt, de olyan virtuozitással, hogy azontul is gyakran kívánták hallani. Ha nem volt sok közönségre kilátás, csak kiérték a szinlapra, hogy: »ma fütty léssen« — s a közönség jött Szilágyi művészi füttyét hallani.

A másik előkelő szálló és vendéglő a Belvárosban a »Hét Választó«. A német császár-

választók, a kik a római császárt választották, a száz év előtti világban nagy népszerűségnek örvendettek. Majdnem minden városban volt egy »Zu den sieben Kurfürsten« című fogadó. Pesten a Váci-utczában állott, ez volt a későbbi Nádor-szálló. Ezt tartották Pest leg-szébb és legelőkelőbb koresmájának. Őriási tánczterem volt, a melyben ezer ember fért el. Parsangon a régi német színház zenekara játszott tíz órától kezdve a tánczolóknak, s maszkos bálók alkalmával ki volt rendelve az egész német színházi personále, a mely a színház ruhatárából kölcsönzött jelmezekben járt-kelt a teremben. Volt azonban előkelő álarcos közönség is, sőt mágnás is akadt. A híres Sándor gróf ugyan nem itt, hanem Budán hangoztatta az általa kegyetlenül megtréfált statiszták általa »Hab'n's kan Türken g'sehn?« hagyományos mondását. De fogadásait sokáig emlegették, így mikor pléhkályhának öltözve jelent meg, fején kürtővel, a mely füstölt.

A teremnek fent körülfutó gallériája volt, a hová a tánczot néző, de a bálban aktív részt nem vevő közönség vonult.

A Kecskeméti-utczában volt az Elefánthoz czimezett szerényebb koresma, az Aranykéz-utczában pedig ott állott, ugy mint a hogy ma áll, — egy téglája sem változott azóta — az Aranykéz koresma, melybe valamikor Katona József és színésztársai jártak. A magyar színészek ugyanis még a múlt század elején a Duna-parton levő ugynevezett Rondellában — egy a régi Pest erődítményeiből megmaradt hiányos bastatoronyban — játszottak. A torony belseje nagyon szűk volt. Százhusz néző már megtöltötte. De ez a százhusz néző vajmi ritkán verődött össze. Ellenben a tetőn beesett

az eső, beszállingózott a hó, s a közönség, a mely számalomból el-eljött a szegény magyar komédiások játékát megnézni, lábzsákokban és déczbundákban ült a földszinten, mert az akkori német szépítési bizottság lebontatta a torony felét, s keresztülfujt a színházon a szél. A nyomorult színészek pedig trikóban, vékony ruhákban, kivágott öltözetekben nyomorogtak. Sokan a színészek közül Budán laktak, a Tabánban, s este ladikon jöttek át a színházba. Sőt, mikor befagyott a Duna, a jégen bandukoltak keresztül. Megtörtént, hogy a színi előadás alatt megindult a jég. Ekkor — hogy fődél nélkül ne maradjanak, szegények — az uszó jégtáblákon tábláról-táblára ugrálva, életük veszélyeztetésével jutottak át Budára. Akkor nehezebb volt színésznek lenni, mint ma.

Az Aranykéz koresma aztán a színi előadás végeztével — a mely kilencz órakor volt — a színészek vacsorázó tanyája volt. Katona, a ki akkor mint műkedvelő színész játszott a komédiásokkal, apját is elhozta, egy kecskeméti derék takácsmestert.

A mai Gerbeaud helyén is koresma volt, a Schneiderviereck koresmája. Ezt a nevet onnét kapta a négy házról álló épülettömeg, hogy az egyik ház gazdája mészáros volt, a másiké szabó, a harmadiké orvos-operatőr, a negyediké — fiskális. Mind a négyen a német tréfaszó szerint metszéssel foglalkoztak. Innét a »Schneiderviereck« elnevezés.

A Szervita-téren volt egy kávéház, a Wappl-féle. A Sebestyén-téren — melynek ma már csak a helye van meg, s a melyet egy nagyon kezdetleges Szent Sebestyén-szoborról neveztek így — a sokáig híres Török Császár, populáris néven »török csacsi«, Ebbe számos

szerb kereskedő járt s rettentő fiustöt csinált esibukjaival. A mai Városház-tér — melyen most a piaristák palotája épül — akkor körül volt építve emeletes házakkal. A piaristák későbbi épülete Savoyai Eugén palotája volt. Sarkán a hadi jelvények sokáig hirdették régi gazdájuk generalissimus voltát s a zentai győzelmet. A házak nagy része szerb sertés-kereskedőké volt, a kik a téren levő mocsárba hajtották sertéseiket. Nem valami épületes látomány.

A külváros vendéglőivel itt nem foglalkozom, főlemlítem csupán, hogy a külvárosokban — a mai Teréz-, József- és Ferencváros — kertekkel körített falusi lakosok állottak. A Józsefváros közönsége lassan-lassan urrá lett a választások alkalmával, s három polgármestert is választottak a józsefvárosiak közül. Így Freudenthalt, Frühlingsfeldet és Karpfenteint. Ezek érdemeinek elismeréséül később utczákat neveztek el róluk, melyek nevét azonban később, mikor a polgármesterek már feledésbe mentek, egyszerűen lefordították magyarra. Így keletkezett a képtelen elnevezésű »pontykő«, az »örömvölgy«, meg a »tavaszmező« utca.

A Griff — a mai Pannónia — és a Hattyu már állottak. A Hattyu ott és ugy, mint ma. Nem változott annak még egy ablaka, egy fala sem. A *Két pisztoly* a Kálvin-téren a takarékpénztár mai palotája helyén állott. híres tanya volt, de még híresebb a hatvani kapu melletti *Zrimyi*, a jurátusok és lumpok tanyája, a melynek tájékán este nyolcz óra után már nem volt tanácsos járnai. Leütötték az embert. Hja, — ilyen volt

A fokosnak fénykorában
Pesten életünk!...

A bálók viselete a mult század elején a directoire-féle női és férfi-viselet. A huszas évek felé már elenyészett a régi parókás, czopfos kor, a térdnadrág és a tizszer körülkerített nyak, a fodros ingek és a háromszögletű kalap. Következett a rövid derék, széles szolnya, a pillangós czipő, a fehér harisnya körül csavart fekete szalag s a fejen a két fül mellett vukliba fésült haj. Aztán jött a krinolin kora, a férfiak lefelé szűkülő nadrágja, mely strupfiival volt a czipőhöz csatolva, a kivágott mellény, a kék frakk aranygombokkal, a görbeszelű czilinder s a hullámzó hajviselet. A magyar ruha csak az öregek, falusiak, régi emberek maiadi ruházata volt.

Ismét, ismét viseljük hát
Azt a mentét, azt a ruhát,
Melyet hordtak őseink!

De felvirradt negyvennyolcz!

Ismertünk mágnást, a ki lobogó ingujjban, gyolcs gatyában járt s a jogász fiatalság bokában szűk, rojtos czipellőbe bujtatott magyar nadrágban, atillában járt, kalpaggal. A nők pedig megint fölverték a pártát s az asszonyok az aranycsipkés fejkötőt.

Hej, van a divathan is föltámadás!

A Hét Választó-beli bálók, később a Vigadó táncmulatságai nagyon tarka és változatos divatokat láttak a parkettjükön.

Azután a díszes magyar öltönyökhöz roszszul állott volna a német táncz... tehát felujították a régi, nemes palotást, a körmagyart, a verbungost, s járta a fiatalság, sőt az öregek is beállottak egy-egy ünnepélyesebb körmagyarfigurába s délcegen járták. Az akkori öregek nem voltak olyan letörtek, mint a maiak legnagyobb része.

A szabadságharcz után nagy, nagy csön-
desség borult az országra. A harcmezők sírjai mintha ott domborodtak volna a városok utczáin, a vigalmak termeiben. Bűnnek tartották volna mulatni, a mikor a nemzet gyászol. És mikor itt vagy ott mégis megzendült a muzsika és tánczra perdült a fiatalság, felhangzott a költő zordon szava:

Hazám leányi, csak mulassatok!...

És megint elnémult az öröm és a mulatság.

A Nemzeti Színházban huszonhét német előadást tartottak 1849-ben Haynau parancsára. Az Ujépület előtt járók sortűzek dördülését hallhatták és olyankor keresztet vetettek magukra. Az Ur adjon nekik örök nyugodalmat!

Mert a fegyverek csövei előtt papok, asszonyok és félig gyermekifjak is állottak. És ott állott Magyarország minisztereinek, a kit a bitófától csak gondos nejének rettentő elhatározása óvott meg, a ki kenyérben tört csempészett be hozzá. Még neki, a hitvesnek kellett a szörnű eszközt küldenie! Hogy mulathattak volna hát Magyarországon, mikor még a kövek is zokogtak és Magyarország czitára gyászba borult?!

De felvirradt megint. Nem hiába huzta a busuló magyarok fülébe a cigány:

Megvirrad még valaha,
Nem lesz mindig éjszaka...

Meg is virradt. A csatamezőkön tizenegyszer zöndült ki a fű és a sirok behorpadtak. A szívek mélyén még ott sajgott a törölhetetlen fájdalom, de a szemekben már megcsillant a remény első sugara.

És megzendült újra a hegedű, és tánczra perdült a magyar. S hadd mondjak el végezetül egy megtörtént anekdotát, a mely jellemzi a kort és annak egynémely emberét.

Mikor újra kisütött a nap, a pesti iparosok nagy bált rendeztek, melyre meghívták a főváros arisztokráciáját is. A hatalmas Károlyi-nemzetség feje elhatározta, hogy ő elmegy a bálra, így bizonyítandó a magyar főnemesség rokonérzését a polgári osztállyal.

Vele ment vagy tizenhat mágnás, magyar diszben.

A bálanya, egy uri-utczai férfiszabó felesége, nem tudott hová lenni büszkeségében, boldogságában, mikor meghallotta, hogy miféle nagyszerű kitüntetés éri az ő bálját!?

Ott ült, idegesen legyezve magát, a pálmákkal díszített lady patroness-trónusán, s várta a következőket.

S felrobogtak büszke parádében a tizenhét magyarok, élükön Károlyival. És a nemes gróf egyenesen a lady patroness trónusa felé megyen, ott udvariasan meghajlik és dörgő hangon szólítja meg a reszkető ladyt:

— No, wie geht's, liebe Frau Hubacsek!?

A Frau Hubacsek majd kibújt a bőréből a nagy tisztességre, s affektálva legyezgetvén magát, legszebb mosolyával felel:

— Danke, danke, so, so . . .

— Und wie gefällt ihnen der Ball!?

— No, recht guat, aber die G'sellschaft ist halt a pizl gemischt!

A hatalmas oligarcha hátrafordul, végignéz az urak során, látszott a képén, hogy rettentően nem tetszik neki a demokrata lady felelete.

— Na, — mondja aztán elfordulva — wissen's, *lauter Schneider* können halt nit' da sein . . .

Azzal megfordult és elment.

Igy virradt a szabadság 1861-ben. De azóta megváltozott a világ.